Jolsvai András

Eperszezon III.

8.

Tívó Anna minden nap hajnali négykor ébredt: télen és nyáron, őszön és tavaszon – a kakukkos órákat hozzá lehetett volna igazítani. Ez a szokása még a lelencházban alakult ki, ahol fél ötkor volt az ébresztő, de a kis Anna hozzászoktatta magát, hogy már egy fél órával korábban ébren legyen: hogy legyen egy kis ideje önmagára, hogy kiélvezhesse a magányosság szabadságát, mielőtt parancsolgatni kezdenének neki. És ez a szokása megmaradt aztán a temesvári években is, és átöröklődött a Gizella utcára is, amikor már maga parancsol magának, és ha akarna, aludhatna akár fél hatig is, de persze nem akar. Pontban négy órakor kinyitja a szemét, tekintete az éjjeliszekrényre esik, azon egy gyertya, egy pohár víz, egy keszkenő és egy színezett fénykép, mely őt és a férjét ábrázolja a házasságkötésük napján. Nem hagyományos esküvői kép – olyan is készült, az a kisebédlő falán lóg – hanem csak egy kettős portré, két fiatal – na jó, egy fiatal meg egy középkorú – embert ábrázol, amikor éppen összekötik a sorsukat hivatalosan is: mosolyognak, a lány a férfi vállára hajtja a fejét. Tívó Anna jól lát a sötétben – olyan, mint egy igazi macska, mindig a talpára esik, szokta mondani a férje – nézi az ezüstkeretes fotográfiát, aztán óvatosan megmozdul. A cél úgy érni el az ágy szélére, hogy a férje ne ébredjen fel. Tívó Anna, mióta belopózott Zimmerl József ágyába – az inkább csak egy kétszemélyes szalmazsák volt, igazi ágy be se fért volna abba a kis kamrába – mindig a baloldalon alszik, az éjszaka nagyobb részében kifelé fordulva. Egyik keze a feje alatt, a másik a teste mellett, a lábak felhúzva. Innen indul tehát a mozdulatsor, melyre a férfi valóban nem ébred fel igazán, hanem csak félig felszenderül. Ő is balra fordul, jön vele a dunyha, jobb kézzel az asszony után nyúl és magához húzza. Tívó Anna itt kivár egy pillanatra, vajon hogyan folytatódik a történet, elindul-e a férfi keze a melle irányába vagy sem, és ettől teszi függővé a maga mozgássorát. Mostanában már nemigen indul el, a két test néhány másodpercre egymáshoz tapad, aztán a férj keze elernyed, s az asszony már hallja is egyenletes, horkolásközeli szuszogását, folytathatja hát araszolását a papucsa felé. Akármilyen óvatos, nem tud teljes csendben lejutni a terebélyes, ónémet ágyról. A végén még rugaszkodnia is kell, hogy leérjen a lába. A benyílóban spanyolfal takarta mosdóállvány, Tívó Anna egy odakészített kannából hideg vizet tölt a porcelánlavórba, aztán egyetlen boszorkányos mozdulattal kontyba

csavarja gesztenyebarna haját, és megmossa arcát, nyakát, aztán megtörülközik, felveszi a kéztávolságban, egy fogason várakozó slafrokját, és egy ablaktalan átjárón keresztül belép a konyhába.

Nem is belép, megérkezik. Tívó Anna ott van otthon, azon a harmincöt négyzetméteren, ott érzi biztonságban magát, az üstök, edények, dézsák, tányérok és eszcájgok között. Ott minden az ő tervei szerint alakul, ott mindent ő irányít, ott mindenről tudja, mire való. Tívó Anna keveset tud a világról, nem tudja, hány kontinens van a Földön, miből állítják elő a himlő vakcináját, ki a magyar miniszterelnök éppen, s arról sincs fogalma, hogy a világ több pontján megkezdődött a harc a nők egyenjogúsításáért. Tívó Anna nem találna el egyedül a Váci utcába, pedig huszonöt éve él Pesten, ha szigorúak lennénk (de miért is lennénk szigorúak, különösen vele, egyik legkedvesebb szereplőnkkel?), azt kellene mondanunk, hogy Tívó Anna nem tud se írni, se olvasni, analfabéta tehát, honnan is tudna, nem tanította őt soha senki. Tívó Anna horizontja tehát nem terjed túl a saját konyháján, de ott aztán mindent tud, amit tudnia kell. Hogy hány tojás kell a kuglófba, és meddig álljon a marha a páclében, és hogyan kell tárolni a lisztet, hogy ne költözzön bele zsizsik. És még mennyi minden mást! Hogy miként kell nyújtani a rétestésztát, szárítani a tarhonyát, kopasztani a csirkét, pikkelyezni a halat. Hogy mennyi paprika kell a pörköltbe, hogy meddig kell áztatni a pacalt, ha öreg marha gyomrából való, hogy mennyi mézet kell a csülökre kenni, hogy roppanós legyen: napestig sorolhatnánk, akkor sem érnénk a végére. Tívó Anna mindent tud, amit egy jó szakácsnőnek tudnia kell, és méltán büszke a tudományára. Mert az igaz, hogy az alapokat még a temesvári konyhán tanulta a Herecsény főszakácstól, de hamar a saját lábára állt, és a saját feje után ment. Az a konyha, amit a Zimmerli ma visz, az már a Tívó Anna műve, alkotása, kreálmánya. Tívó Anna konyhájának híre van városszerte, Tívó Anna konyhája ma már fogalom, a leghíresebb belvárosi szállodák szakácsai járnak ki Istvánmezőre a hagymás rostélyosa kedvéért, egy híres bécsi könyvkiadó ajánlott neki szerződést, ha megírja a szakácskönyvét, de Tívó Anna nemet mondott. És nem elsősorban azért, mert nem tud írni, hanem mert igazából senkit sem akar beengedni a birodalmába. Neki szüksége van erre a harmincöt négyzetméterre, hogy ne érezze idegennek magát a világban.

Igaz, nem is vágyik onnan sehova. Neki nem hiányzik a világ másik fele, de még a Váci utca sem: ha rajta múlna, soha ki se mozdulna abból a konyhából. Régen megtehetné, hogy visszavonul, végre is ötvenhárom éves lesz az idén, s bár nemigen látszik rajta a kora, azért a visszerek az alsó lábaszárán estére egy hokedlire kényszerítik. A férje is mindig mondja, hagyja abba az egészet, üljön ki a söntés elé kasszírnőnek, vagy csak irá-

nyítsa a szakácsokat, de Tívó Anna elképzelni se tudja, milyen az, amikor az embernek nem jár a keze, amikor nem tesz valami hasznosat. Tívó Anna világéletében dolgozott, hajnaltól napestig, még mikor a gyerekeit szoptatta, a szabad kezével akkor is pelenkát hajtogatott vagy rántást kavart, a Tívó Anna kezei képtelenek pihenni, sokak szerint még a sírban sem lesznek képesek rá. Tívó Annának szüksége van erre a konyhára, hogy hasznosnak érezhesse magát.

Amikor belép, felcsavarja a petróleumlámpát, és körülnéz a birodalmában. Végighordozza a tekintetét a falakon, az asztalokon, a tűzhelyeken, fejbólintással köszönti kedves tárgyait: a fontosabbaknak nevük is van. A kávéfőző szerkezetet például Giuseppének hívják, mert egy talján vigéc sózta rájuk vagy tíz év előtt. Elég vacak egy szerkezet volt, Stau bácsinak kellett átszerelnie, hogy használni lehessen. Giuseppe spiritusszal működik, Tívó Anna alágyújt, és nézi, ahogy a forró víz, átmosva az őrleményt, cikázva elindul a csövek között. Tívó Anna gyengéje a finom feketekávé, naponta hármat-négyet is megiszik, de ez az első, ez a hajnali a legfontosabb. Ilyenkor mélyen magába szívja a pörkölt kávé illatát, aztán becsukott szemmel kortyolja az italt, egész testét átadva az élvezetnek. Aztán begyújtja a kissparheltet – alágyújtós, fa, szén bekészítve – és míg a vaskarikák felmelegszenek, a falnak dől, karját keresztbe fonja, és nyugodtan, szisztematikusan végiggondolja, miket fog főzni aznap. (Ez persze majd alakul, ha a férje megérkezik a piacról.)

Fél ötkor a slafrokot egy elöl gombolós kékfestő ruhára cseréli, amelynek háromnegyedes, szűk ujja nem gátolja a főzésben, bő szoknyája és mell alatt húzott felsőrésze jótékonyan elrejt és kiemel mindent, amit (szerinte) rejteni és emelni kell, naponta cserélhető fehér körgallérja pedig némi konyhai eleganciát kölcsönöz neki. Tívó Anna átlag háromévente varrat egy ilyen ruhát magának, aki nem ismeri közelebbről, azt hihetné, egész életét ebben a ruhában élte le, és ez bizonyos értelemben igaz is. A családi zsánerfotók mindegyikén ebben a ruhában látható, s csak az ünnepi, beállított fényképeken visel mást. Tívó Annának ez a ruha is szükséges az otthonosságérzéséhez, a biztonsághoz. Fél után öt perccel egy közepes méretű vájdlingot vesz elő (azt talán mondanunk sem kell, hogy ebben a konyhában mindennek megvan a szigorú helye, soha semmi nem kerülhet máshova, csak oda, ahová való, és este, amikor elfújják a lámpát, mindennek ragyognia kell), és bekeveri a lángost. Tívó Annának titkos receptje van a lángoshoz is, ennek a tésztának elég húsz perc, hogy megkeljen, nincs is rá több idő, öt körül feltűnnek az első vendégek, hogy felhajtsanak egy (két) kupica pálinkát és befaljanak mellé egy (-két) lángost. Csak úgy állva, futtában. Ha jó idő van, a bejárat mellé helyezett padra kuporodva, ha

rossz, a söntésre könyökölve. Ezek az első vendégek jobbára munkások, akik hatkor kezdik a munkát a környék szaporodó gyáraiban, s akiknek épp olyan fontos, hogy egy meleg falat legyen a gyomrukban, mint hogy kapjanak egy kedves mosolyt, egy-két jó szót a Tívó Annától, mert ilyesmiben nemigen lesz már részük a nap folyamán. Tívó Annát mindenki ismeri errefelé, a munkások gazdasszonynak szólítják, és udvariasan leveszik a simléderes sapkájukat, ha meglátják. Tívó Annának nem kellene kinyitnia hajnalban, a bevételre sincs igazán szüksége – krajcárokért ad ilyenkor mindent, lángost, kisüstit –, de Tívó Annát eltéphetetlen kötelék fűzi az árnyékos oldal szereplőihez. Tívó Anna sosem felejti el, honnan jött, s a maga szerény módján így is igyekszik kifejezni a hálját a fennvalónak azért, hogy ő már a napos oldalon ébred.

Fél hatkor bezár a söntés, addigra megérkezik a kézilány meg a cseléd, hármasban nekilátnak a reggeli készítésnek: tojás fő, sódarok szeletelődnek, szalonna kerül, de frissen köpült soroksári vaj, lekvár, méz is, hozzá kalács, mindenki azt eszik, amit akar, voltaképpen érkezési sorrendben. Van, aki nekiül rendesen, van, aki csak állva csipeget, teszi a dolgát, aztán visszatér az asztalhoz, kedve szerint. Készül tea, kávé, kakaó, a férfiak persze pálinkával indítanak, a Franzl-t kivéve, aki nem bírja az alkoholt, pedig nemsokára tizennyolc.

Tívó Anna háromnegyedkor kelti a lányokat, azok egy fél órát is tollászkodnak a szobájukban, mire kegyeskednek kivonulni a reggelihez: akkor be is lepik az egész konyhát a folytonos kacarászásukkal. Franzl ötvenkor érkezik, hogy ne késse le a csatlakozást a pofonhoz, a gazda pontban hatkor, a kimunkált koreográfia szerint. Tívó Anna ilyenkor családnőként (Lojzika leleménye öt-hat éves korából) viselkedik, kenyeret szel, teát tölt, melegít, hűt: ő maga nem ül le enni, csak szolgálja, nézi, élvezi a családját.

Fél hét tájban kiürül a konyha, megy mindenki a dolgára, akkor Tívó Anna is eszik egy falatot, aztán rendet tesz maga körül, és amikor senki nem látja, egy percre letérdepel a spájz kövére, összekulcsolja a kezét, és azt rebegi, add uram, hogy még sokáig, sokáig így maradjon!!

9.

Azon a napon, amikor Tívó Anna három lány után végre fiút szült Zimmerl Józsefnek, kivilágos-kivirradtig folyt a bor a Borjú téri vendéglőben – azaz már Rákóczi tériben, hiszen Józsefváros egyik központját épp egy évvel a Franzl születése előtt keresztelték át a nagyságos fejedelem nevére. Zimmerl József brúdert ivott aznap mindenkivel, aki szembejött, és fűnek-fának eldicsekedett vele, hogy van már neki is utódja, aki majd

egyszer átveszi az üzletet, és újabb és újabb dicsőségeket hoz a Zimmerlek ősi nevére. Szepivel aznap nem lehetett bírni: óránként kétszer berontott a tisztaszobába, kiragadta a fiát a bába kezéből, és végigtáncolt vele az éttermen – pedig az ötvenegyedikben járt már akkor – a vendégek tapsoltak, éljeneztek, és nyakalták a potyabort. Zimmerl József másnap estig nem hunyta le a szemét, táncolt, dalolt, nevetett maga is, most már minden rendben van, gondolta, most már nyugodtan hajthatja végső álomra a fejét, ha az égiek elszólítják, most már tovább él a fiában, bármi történjék is.

Zimmerl József elfogultan szerette a lányait, persze, mind a hármat, a térdén lovagoltatta őket és nótákat duruzsolt a fülükbe, s büszkén fogta a kezüket, amikor a vasárnapi misére kísérte őket, és duzzadó apai büszkeséggel és féltékenységgel nézte, ahogy cseperednek, szépülnek, és nemigen tudott ellenállni egyetlen kérésüknek sem, ha hízelegve arcon csókolták, és azt súgták a fülébe, aaaapuskaaa, de azért azok csak lányok voltak. Felnőnek, férjhez mennek, kirepülnek, még a nevüket is elvesztik: lesz saját férjük, gyerekük, családjuk, életük, legfeljebb időnként hazamennek meglátogatni a felmenőket. Nincs mit tenni, egy leánygyermekre legfeljebb szakaszjegyet válthat az ember.

De egy fiú, az más. Egy fiú, az önmagunk folytatása, kiteljesedése, meghaladása. Egy fiú, az saját vágyaink beteljesítése. Egy fiú, az életünk meghosszabbítása. Egy fiú, az védekezés az öregedés, a halál ellen. Egy fiú, az az élet igazi értelme.

Zimmerl József sokkal jobban szerette a feleségét annál, mintsem hogy szemrehányást tegyen neki azért, mert mindegyre csak leányt szült neki. De azért a lelke mélyén fájdalmas hiányként élte meg a fiútlanságot. És Tívó Anna sokkal jobban szerette a férjét annál, hogy ne tudta volna, mennyire vágyik a gazda egy fiúra, és ne tett volna meg mindent, ami csak erejéből telt, hogy ily módon is örömöt szerezzen a férjének. Nem volt se babonás, se túl hiszékeny, de e kérdésben elfogadott minden tanácsot, elhitt minden vajákosságot: hajaszálát a férje gatyakorcába varrta, mandragóralevet ivott, szamártejben mosakodott, és teleholdkor elcsábította az urát, pedig egyébként e téren is – mint minden más tereken – rábízta a kezdeményezést. És persze kis pénzét, amit a hajnali lángosokkal keresett – akkoriban még a piaci hórukkemberek jártak hozzá – elvitte a Szent Antalnak, hogy hallgassa meg a kérését.

És lám, tizenhét együtt ölelt év után csak meglett az a fiú.

Persze, hogy mindenki kényeztette, ahol érte. Az apja, az anyja, a nővérei, az alkalmazottak, a vendégek, a szomszédok. Érthetően: hisz mosolygós, békés, szófogadó kisfiú volt a Franzl születésétől kezdve, ráadásul szőke és kékszemű ő is, tiszta apja, mondták róla, és Zimmerl

József is egykori önmagát látta újjászületni benne. Szokatlanul sokat foglalkozott vele, igyekezett megtanítani neki mindent, amit tudott. A gyerek sosem ellenkezett, de nemigen haladt előre a feladatokban. Legtöbbször meg sem értette, mit akar tőle az apja, ha meg végre felfogta, nekilátott, és elhibázta. Amihez fogott, az balul ütött ki. Nem is üthetett máshogy, mivel balkezes volt, szegény, balog, az egész családban egyedül ő, ki tudja, mely távoli őse hagyta rajta ezt az átkot. Zimmerl József végtelen türelemmel fogott hozzá újra meg újra a neveléséhez, és a kisfiú is igyekezett megfelelni az apai elvárásoknak, kivörösödve, nyelvét kidugva próbálta újra meg újra beverni a kisszöget a kiskalapáccsal a kisdeszkába vagy összeadni kettőt kettővel, de mindenbe beletört a bugylibicskája. És ha az apja türelmét vesztve kiabálni kezdett vele, a gyermek változatlan rajongással nézett rá, és kutyahűséggel követte mindenhová. Egy panaszszava nem volt soha.

Voltaképpen ez a végtelen, bárgyú türelem hozta ki az apját a béketűréséből. Négy éves lehetett a Franzl, amikor az apja vett neki egy pónilovat. Stau bácsi kötőféket szerelt rá, és a piac mögötti placcon tekerte körbekörbe, nyergében a kisfiúval. Zimmerl József lassúnak ítélte a tempót, rásózott egyet a ló farára, mire az kirúgott, a Franzl lebucskázott róla, és a paripa még meg is taposta istenesen. Franzl felállt, mocskosan, összetiporva, vérző arccal, és mosolygott. Az apját elfogta a pulykaméreg, az én fiam nem lehet ilyen mulya, mondta, legalább káromkodd el magad, és lekevert neki egyet. (Ebből született aztán a reggeli pofon hagyománya.) Mondanunk sem kell, Franzl nem nyikkant akkor sem, ahogy azóta sem, immár tizennégy esztendő óta.

Ahogy telt az idő, a Zimmerl-családnak be kellett látnia, hogy a Franzl bizony nemigen fogja beváltani az atyai reményeket. Hogy jóságos, kedves, nyíltszívű gyerek ő, nem árt a légynek sem, csak egy kicsit…lassú gondolkodású…nehézfejű…félnótás…buta. Az asszonyok, lányok hamar tudomásul vették ezt a dolgot, és olyannak szerették a Franzlt, amilyen, de Zimmerl Józsefnek bizony, időbe telt, amíg szembenézett a tényekkel. (Csalódását enyhítette, hogy – bár nem tervezték – a kisfiú születése után egy évvel még egy kislány érkezett a családba, és ő aztán felért három fiúval: Alojziától, ettől a vörös hajú kisördögtől senki és semmi nem lehetett biztonságban, le-fel cikázott a világban, tört és zúzott, és mindenkit az akarata alá hajtott: amikor ő ült föl a pónira, a lovacska hamar megtanulta, mi a magyarok istene. Lojzika a testvéreit is vígan egzecíroztatta – a Franzlt, elsősorban – ahogy a cselédséget meg mindenkit, akit a keze közé kapott. Az apja tessék-lássék elrakta ugyan, ha nagyon rossz fát tett a tűzre, de azért kedvtelve nézte, micsoda oroszlánszív lakik ebben a szeplős kis testben.)

Hát igen, a Franzlból nem lesz se szállodás, se híres vendéglős, pláne nem lesz nadrágos ember, ügyvéd vagy hivatalnok, az elemit is az apja bukszája végezte el helyette, jó, ha a Franzlból sima pincér lesz a család védernyője alatt, annak is sok-sok söröskorsó issza meg a levét (!), mire odáig eljutunk. Majd kell neki valami derék leányt kommendálni, aki elnavigálja az életben, ha a szülei már nem segíthetnek, gondolta sóhajtva Zimmerl József, és nekifogott, hogy – miként mindig is tette – hozzáigazítsa az álmait a valósághoz.